

Список використаних джерел:

1. Автоматизована бібліотечна інформаційна система [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>. – Назва з екрану.
2. Прокопчук В.С. Деякі аспекти інноваційної діяльності наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / В.С. Прокопчук, Л.Ф. Філінюк // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету / Кам'янець-Подільський національний університет, наукова бібліотека ; редкол.: О.М. Завальнюк (голова), В.С. Прокопчук (відп. ред.) [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2010. – Вип. 2. – С. 272-284. – (Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство).
3. Сологуб Т.В. Абонемент-читальний зал педагогічного факультету К-ПНУ імені Івана Огієнка: тенденції розвитку та проблеми взаємодії / Т.В. Сологуб // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету / Кам'янець-Подільський національний університет, наукова бібліотека ; редкол.: С.А. Копилов (голова), В.С. Прокопчук (відп. ред.) [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2013. – Вип. 3. – С. 191-196. – (Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство).
4. Туровська Л. Інформаційні технології в науковій бібліотеці / Леся Туровська // Бібліотечний форум України. – 2008. – № 2. – С. 8-11.

The article says about the experience of automated Circulation in the reading room on the subscription and the Faculty of Education Library Kamianets-Podilsky Ivan Ohienko National University. Discussed prospects for further development of information technologies for the implementation of e-service users.

Key words: library users, the automated delivery of books, bar-coding library collections, electronic form, ALIS.

Отримано: 19.02.2015

УДК 024.1:37.013.41

В. А. Шевчук,
м. Кам'янець-Подільський

ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА З ЧИТАЧЕМ – ЗАПОРУКА УСПІШНОЇ РОБОТИ БІБЛІОТЕКАРЯ

У статті розглянуті основні аспекти роботи щодо застосування індивідуального та диференційованого підходу до читача, використання традиційних і нетрадиційних методів підходу до кожного користувача, заохочення його до читання, з метою пізнання світу через книгу.

Ключові слова: анкетування, бібліотека, бібліотекар, бібліотечний фонд, видача, грамотність, етика бібліотекаря, індивідуальний та диференційований підхід, користувач, криза читання, культура читання, обслуговування, особистість, профільна школа, читач.

«Вибрати книги заради свого та чужого читання – не тільки наука, а й мистецтво, удосконаленню якого немає меж».

Н. А. Рубакін

Без сучасної бібліотеки неможливо сьогодні уявити навчання і виховання читачів, без неї неможлива освіта і самоосвіта педагогічних працівників. І сьогодні бібліотека залишається чи не єдиним безкоштовним джерелом одержання інформації, місцем самоосвіти, інтелектуального відпочинку, творчого спілкування і творчого розвитку студентів та викладачів.

Роль читання в суспільстві, зокрема у вищій школі, почала різко змінюватися в останній третині ХХ сторіччя, що пов'язано з багатьма факторами: становленням інформаційного суспільства, розповсюдженням комп'ютерних технологій і, як наслідок, формуванням академічної, функціональної, інформаційної, правової, комп'ютерної, економічної грамотності.

Грамотність почала усвідомлюватися суспільством не стільки як мета, а як засіб отримання освіти, який впливає на якість життя людини і науки. Підтримка інтересу до читання стала в ряд завдань державної вагомості. Коли прилучаємо читача до читання, бібліотека відкриває шлях до інформації. Вона робить не менш важливу справу – захищає його душу, живить розум і серце, сприяє творчій самореалізації особистості, її життєстійкості у складних ситуаціях. Життя вносить свої корективи в роботу бібліотеки. Відтепер головна вимога часу полягає в тому, щоб бібліотеки стали інформаційними центрами. Самі бібліотекарі визнають, що змінюється час, змінюється образ бібліотеки. Змінюється рівень професіоналізму бібліотекаря.

Проблема бібліотечного спілкування в останній час приваблює бібліотечних теоретиків та практиків. У науковій літературі слово «бібліотекар» тлумачиться, як «посередник між книгою і читачем». У дійсності ця професія вміщує набагато більше. Бібліотекар – це людина, що забезпечує високу якість доступу інформації до користувача, але також виступає як чуйний, уважний вихователь і освічений, досвідчений керівник у світі літератури [1].

Особистість бібліотекаря – головне в індивідуальному бібліотечному обслуговуванні. Можна скільки завгодно говорити про те, як правильно будувати систему бібліотечного обслуговування, можна добре знати його принципи, форми і методи, але нічого не вийде, якщо бібліотекар, який щодня стикається із читачем, не любить людей. Г.П. Фонов у книзі «Такий він, бібліотекар» (М., 1997) підкреслював: «... На спілкування із читачами потрібно ставити найбільш кваліфікованих, ерудованих співробітників, досвідчених, що розуміються й на книжковому світі, й на людських душах, справжніх інтелектуалів». І далі: «Він, читач, судить про усіх нас, бібліотекарів, по тих конкретних особах, з якими зустрічається на «видачі» [11].

Мало хто замислювався над тим, що робота з людьми – це сфера підвищеного ризику і, як показують спеціальні дослідження, найвищих психологічних навантажень. Тому працювати в бібліотеці «показано» не кожному охочому. Бібліотечним співтовариством розроблена «Етика бібліотекаря», що містить правила поведінки співробітників бібліотеки, які працюють із читачем. Вона включає: етику спілкування в бібліотеці, риторику бібліотекаря, етику слухача, бібліотечний етикет, демпатичність (вміння уловлювати настрої людини, вірно виявляти його очікування, співпереживати), красномовність (вміння переконувати).

Тільки те суспільство, яке читає, може мислити. Як відомо криза читання виявила себе більш за все в утраті інтересу студентів до цього виду занять. Для значної частини нинішньої молоді читання є всього тільки ординарною навчальною роботою, яка не дає особливої радості.

Не можна недооцінювати внесок бібліотекаря в процес виховання особистості читача через читання. Роль бібліотекаря, добровільно обраного користувачами для спілкування, особливо велика. Він може привабити до читання і книг, м'яко і доброзичливо переорієнтувати від інтернет-видань, низькопробної літератури до читання високохудожніх творів, навчити читача «фільтрувати» інформацію. Хто і як запропонує читачу книгу, від того часто залежить, захоче він читати чи ні. Головна ціль у роботі нашого бібліотечного підрозділу (абонементу фізико-математичного факультету) – прищепити читачам любов до книги, виховати потребу в читанні і культури читання.

З цією метою застосовуються нові ідеї, форми і методи залучення читачів до систематичного читання різнопрофільної літератури. Абонемент фізико-математичного факультету, що входить до складу Бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (далі К-ПНУ), вивчаючи думку читачів, провів анкетування. Респондентів вибирали по декілька з курсу, загальна кількість опитуваних – 108 осіб. Їм були запропоновані питання:

1. Які книги ви любите читати?

Відповіді на дане питання були майже однакові – користувачі читають те, що на даний момент потрібно згідно профілю факультету.

2. Яка книга найкраща у вашому житті?

Відповіді тут різнилися тим, що анкетування проводилося між хлопцями, які люблять детективи і фантастику, та дівчатами, які віддають перевагу пізнавальній літературі та романам.

3. Хто допомагає вам підбирати книги (викладачі, друзі, бібліотекар, телебачення, Інтернет)?

Найчастішою була відповідь – Інтернет (через постійне перебування користувачів у цій мережі), потім відповіді різнилися: друзі (за спільним колом спілкування), бібліотекарі (коли вони проводять різного роду масові заходи та при індивідуальному спілкуванні з читачем), викладачі (на семінарських заняттях), телебачення (при перегляді реклами) тощо.

4. Чи допомагають вам виставки книг в бібліотеці? Чи вмієте ви користуватися каталогом?

В усіх відповіді була одноставною: так. Виставка, насамперед, візуально привертає увагу, спокушає користувача взяти книгу та ознайомитися.

Всі зареєстровані в бібліотеці читачі постійно працюють з каталогом, особливо під час написання курсових, дипломних, магістерських та інших наукових робіт.

5. Якщо перед тобою дві книги з одним змістом: одна товста, з великими кольоровими картинками, але з дрібним шрифтом, друга – тоненька, з маленькими чорно-білими картинками, але з великим шрифтом. Яку ти обереш?

Читачі, які давали відповіді на дане питання були студентами, тому їх цікавив саме зміст, а не кольорові картинки.

6. Чи був випадок, коли ти соромився брати чи спитати книгу в бібліотеці?

На жаль, у цьому випадку 20% респондентів відповіли позитивно. Тому, що книга вважається чимось застарілим і не престижним на відміну від мережі Інтернет.

7. Чи були випадки, коли тебе відмовляли брати книгу?

Нерідко бібліотекарі самі стають свідками таких відмов, бо читач спирається на інші сучасні джерела інформації. Звідси впливає відповідь у 15% опитуваних: так.

8. Кому ти розповіш про прочитану книгу?

Переважно діляться враженнями про прочитане з однокурсниками – 38%, друзями – 26%, батьками – 17%, викладачами – 10% та бібліотекарями – 9%.

З аналізу відповідей видно, що культура читання бажає кращого. У поняття культури читання входять уміння: читати за планом, вдумливо сприймати зміст книги та правильно оцінювати його, знаходити необхідну книгу за допомогою довідково-бібліографічних посібників, користуватися довідково-бібліографічним апаратом бібліотеки, використовувати раціональні засоби роботи з книгою та дбайливе ставлення до книги.

Одним з засобів розповсюдження знань про культуру читання є пропаганда бібліотечно-бібліографічних знань. Щорічно бібліотекарі формують у користувачів навички роботи з книгою, вдумливого читання, яке виключає поверхове читання, роботу з каталогами, картотеками, довідковою літературою. При доборі бібліотекарями літератури враховується велике навчальне навантаження студентів і те, що не можливо дати їм одразу всі знання про книгу, бібліотеку, читання, а лише основи знань про книгу і довідково-бібліографічний апарат бібліотеки.

Міцність та широта знань приходять до студентів поступово. Наприклад, про необхідність користування каталогами і картотеками викладач нагадує студентам, коли дає завдання підготувати реферат, курсову, дипломну, магістерську роботу.

Основи бібліотечно-бібліографічних знань підтримують інтерес до читання і бібліотеки взагалі. Щороку на початку вересня зі студентами першого курсу проводимо заняття, розповідаємо і показуємо, як користуватися каталогами, проводимо екскурсії до центрального абонементу, випускаємо інформаційні бюлетені, де міститься інформація про роботу абонементу, отримання літератури тощо.

На жаль, зменшилася кількість читачів, які вміють орієнтуватися в книжковому фонді, користуватися каталогами, довідково-бібліографічним апаратом, електронно-пошуковою бібліотечною програмою, тому на допомогу користувачам приходять працівники комп'ютерного читального залу. Тут ретельно можна підібрати підручники в електронному вигляді, безкоштовно користуватися мережею Інтернет, мати повний безкоштовний тестовий доступ до бази даних електронних матеріалів Polpred.com без обмежень для завантаження файлів та вільний доступ до зведеного електронного каталогу.

У читальному залі №1 зосереджені систематичний і алфавітний каталоги, систематична картотека статей, краєзнавча картотека, тематичні картотеки та інше, що допомагає студенту в пошуку джерел.

Беручи до уваги, що багато науково-пізнавальних книг для читачів – енциклопедичні, насичені багатою інформацією для набуття знань, бібліотека спонукає читача перечитувати ці книги. Для цього на абонементі фізикоматематичного факультету та в інших підрозділах бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка практикуються дні інформації та дні кафедр. Дні інформації проводяться два рази в рік (перше півріччя – газети, друге – журнали), користувачі ознайомлюються з змістом періодики. Важливо, що в практиці днів інформації є те, що при розписі журнальних та газетних статей бібліотекар звіряє чи є схожа тема в картотечі ВРІ та ДОК. Якщо схожість тем має місце, даний респондент картотеки повідомляється та ознайомлюється з нею (йде позаплановий день інформації). Дні кафедри проводить кожен підрозділ на своєму факультеті. Зазвичай, це відбувається на засіданні кафедри, або індивідуально з декількома викладачам. Бібліотекар ознайомлює з новими надходженнями літератури згідно профілю.

Щоб постійно підвищувати рівень культури читання, бібліотекар повинен постійно вивчати книги, критичні огляди, рецензії та інший матеріал у записах, досвід інших бібліотекарів та використовувати його в своїй роботі.

При цьому індивідуальний та диференційований підходи є одним із головних принципів у роботі з читачами, що вбирає в себе керівництво читанням, масову інформаційну роботу.

Індивідуальний підхід до читача є ключовою ланкою в процесі залучення читачів до бібліотеки, їх обслуговування [5]. Шлях читача до спілкування з бібліотекарем проходить низку етапів. Саме контакт бібліотекаря з читачем є безпосереднім, прямим, бо обоє діють на одному рівні – рівні індивідуальних зв'язків. Найважливішим є розуміння того, що читач приходить до бібліотеки перш за все як індивідуальність, розуміючи свої потреби, як особисті, а бібліотекар виглядає в його очах, як втілення всієї системи засобів інформації. Коло індивідуальної роботи значно ширше, ніж просто бесіда або набір дій бібліотекаря (що виявляється, наприклад, у формулюванні запитів, виборі книжки тощо).

Індивідуальний підхід визначає функції бібліотекаря: діагностичну, організаторську, виховну, координаційну, стимулюючу.

Діагностична функція передбачає вивчення бібліотекарем своїх читачів. Знання їх особливостей, інтересів, нахилів, потреб, рівня вихованості, мотивів поведінки та інших якостей дає можливість скласти цілеспрямований і дієвий план індивідуальної роботи, організувати результативний, щоденний, виховний вплив на читацький колектив у цілому і на кожного читача окремо. Для виявлення індивідуальних особливостей користувачів використовують різноманітні методи науково-педагогічного дослідження. Отже, діагностична функція передбачає – цілепокладання, планування, контроль та корекцію в індивідуальній роботі.

Організаторська функція полягає в залученні колективу бібліотеки до різних видів виховної діяльності: пізнавальної, суспільно-корисної, орієнтованої, художньо-творчої.

Виховною функцією бібліотекаря є формування соціально-ціннісних мотивів поведінки читачів, здорових інтересів, духовних потреб, почуттів, позитивних моральних, правових, трудових, естетичних та інших якостей, а також забезпечення соціального захисту молоді.

Координуюча функція полягає в виробленні єдиних вимог до педагогічного колективу університету, та інших представників громадськості у вихованні студентів.

Стимулююча функція передбачає своєчасне виявлення динаміки розвитку кожного студента і, виходячи з цього, спрямування подальшого індивідуального впливу на нього.

Методи індивідуального підходу – це шляхи, способи впливу бібліотекаря на свідомість, волю, почуття, поведінку читача з метою формування в нього заданих якостей.

Форми організації індивідуального підходу визначають певний вид заняття та постають, як виховні заходи, що втілюють у собі зміст індивідуального підходу. Це – інформаційні повідомлення, бесіди, диспути, усні журнали, колективні творчі справи, брейн-ринг, конкурси, читацькі конференції, гуртки, тематичні вечори, тижні факультетів, свята народного календаря, клуби та об'єднання за інтересами тощо.

Колектив бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету застосовує форми організації індивідуального підходу до кожного користувача зокрема. Особливість нашої бібліотеки полягає в різнопрофільності, вона складається з спеціалізованих читальних залів та абонементів, які містять літературу різних профілів. Тому форми впливу кожен підрозділ застосовує по особливому. Читальні зали проводять бесіди, тематичні вечори, приурочені визначним датам (Шевченківські читання, День Державного прапора, День Перемоги, День рідної мови), клуби юних поетів, де перші свої творчі кроки роблять студенти за підтримки бібліотекаря.

У свою чергу абонементи на кожному факультеті проводять роботу колективно та індивідуально. На тижнях факультетів у співпраці з деканатом проводяться брейн-ринги (абонемент фізико-математичного факультету), диспути (абонемент педагогічного факультету), тематичні вечори (абонемент мистецької літератури), інформаційні повідомлення (абонемент історичного факультету).

У кожного бібліотекаря за роки праці виробляється своя система індивідуальної роботи. На власному досвіді кожен бібліотекар переконується у тому, наскільки важлива перша зустріч із майбутніми читачами. Традиційно – це екскурсія в бібліотеку у вересні. Адже, успіх залежить від того, яке враження на читача справить бібліотекар. Привітність, увага до читача допоможуть йому в майбутньому відчувати себе комфортно в спілкуванні з бібліотекарем. Вплив на формування відносин користувача з бібліотекою і бібліотекарем має ознайомча бесіда. Дуже важливо зуміти емоційно вплинути на користувача, стати порадиником і першим помічником на шляху «його читацького розвитку».

Читачеві потрібна чуйність та душевна щедрість самого бібліотекаря, його готовність зрозуміти та сприйняти його, побачити в ньому себе, у собі – його. Читання може стати для користувача цікавинкою, захоплюючою справою, коли воно осяяне яскравим світлом думки, почуття, творчості, краси, гри.

Список використаних джерел:

1. Бейліс Л. Бібліотека як складова соціально-комунікативної системи / Л. Бейліс // Бібліотечна планета. – 2008. – №2. – С. 6-8.
2. Бібліотека в освітньому просторі : Інформаційний бюлетень №9 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.khnu.km.ua/> – Назва з екрану.
3. Бібліографічне обслуговування (на прикладі Рокитнівської ЦБС) освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dilovod.com.ua/> – Назва з екрану.
4. Гончарова О. Усне слово як засіб публічного спілкування / О. Гончарова // Вісник книжкової палати. – 1998. – №2. – С. 16-17.
5. Індивідуальна робота с читачами шкільної бібліотеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://klasnaoscinka.com.ua/> – Назва з екрану.
6. Завдання всебічного гармонійного розвитку особистості в умовах полікультурної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pidruchniki.com/> – Назва з екрану.
7. Коноюкова І. Елементи риторики в педагогічній майстерності сучасного бібліотекаря / І. Коноюкова // Вісник книжкової палати. – 2001. – №3. – С. 8-9.
8. Макаренко А. С. Педагогическая поэма / А.С. Макаренко ; сост., вступ. ст., примеч., коммент. С.С. Невская. – М. : ИТРК, 2003. – 536 с.
9. Медведєва Є. Формування комунікативної культури бібліотечних працівників / Є. Медведєва // Бібліотечний вісник. – 2002. – №6. – С. 52-55.
10. Мейжис І.А. Погляд крізь психологічний бар'єр / І.А. Мейжис // Бібліотечний вісник. – 1993. – №1-2. – С. 35-37.
11. Фонов Г.П. Такий він, бібліотекар : попул. бесіда у формі діалогу для бібліотекарів і не тільки / Г.П. Фонов. – М. : Ліберя, 1997. – 176 с.
12. Хіміч Я. Бібліотечне обслуговування як соціально-рольова взаємодія / Я. Хіміч // Бібліотечна планета. – 2002. – №2. – С. 30-32.
13. Його ж. Психологічні складові бібліотечного обслуговування / Я. Хіміч // Бібліотечний вісник. – 1997. – №4. – С. 15-19.

The paper describes the main aspects of the application of individual and deferent's any approach to the reader, the use of traditional and non-traditional methods of approach to each user, encouraging him to read for the purpose of understanding the world through a book.

Key words: survey, library, librarian, library collection, issuance, literacy, ethics librarian individual and deferent's any approach, a user reading crisis, the culture of reading, service, person, profile school, the reader.

Отримано: 29.01.2015